

EDITORIAL

KULT: JEHO PODOBY, PROMĚNY A SOUČASNÁ REFLEXE

Kult, jako ctění a uctívání v náboženském slova smyslu, se může vztahovat na předměty, neživé přírodniny, zvířata a rostliny, na reálné i mytické osobnosti a na nadpřirozené bytosti. Bývá spojen s modlitbami, obřady a oběťmi. Obřady a kultovní jednání, ačkoliv jsou vnímány jako záruka kontinuity a zachování tradice, často samy procházejí změnami a zanikají nebo získávají nový rozměr díky odlišné dobové interpretaci. V širším slova smyslu může být předmětem kultu kdokoli či cokoliv, co je postaveno na piedestal a uznáno hodným úcty.

Cílem tohoto tematického čísla bylo dotknout se mnohosti podob kultu. První dvě studie se věnují pojetí moderního kultu známých politických osobností. Jedná se o dva československé prezidenty Tomáše Garrigue Masaryka a Klementa Gottwalda. Miroslava Burianová ve svém textu Tomáš Garrigue Masaryk jako vizuální symbol první republiky pracuje s fenoménem TGM zosobňujícího českou demokracii a státnost. Neodmyslitelnou součástí Masarykovy reprezentace byl pro něj charakteristický světlý jezdecký oblek vojenského střihu, kterým se odlišoval od běžné dobové pánské módy a v němž je také zachycen na mnoha snímcích i filmových záznamech. Příspěvek se zabývá úlohou tohoto typického jezdeckého oděvu v budování obrazu důstojného, sportovně elegantního představitele státu, který máme dodnes všichni zapsaný v paměti.

Jolana Tothová přispěla studii Nejen Výstavka darů Klementu Gottwaldovi. Využití darů pro budování kultu obdarovaného. Zabývá se dary, jako projevem oficiální i osobní úcty a podpory prezidentovi republiky a především jejich další prezentací na samostatných výstavách a jejich následným zařazením do expozice věnované Klementu Gottwaldovi. Právě forma a uspořádání výstav ukazuje, jak se do nich promítala proměna vnímání kultu osobnosti v socialistickém státě.

Do 20. století přesahuje také studie Martiny Bocánové věnovaná zázračnému obrazu Panny Marie Trnavské, která ukazuje postupný vývoj úcty k tomuto předmětu přivezenému do Trnavy v poslední čtvrtině 16. století. Jeho zázračná aktivita ve druhé polovině 17. a v prvním desetiletí 18. století zavdala podnět ke konání poutí, jejichž tradice se uchovala až do 2. poloviny 20. století. Během 50. a 60. let docházelo k represím vůči účastníkům, v 80. letech byla účast na devítidenní pobožnosti vnímána jako akt politické revolty. Problematickou se pout' stává i v současnosti, kdy se stává spíše komerční záležitostí, jejíž obsah se zdá být archaickým a vyprázdněným.

V příspěvku Alexandry Ballové Obrazy a premeny kultu svätej krvi vo Wilsnacku od stredoveku po súčasnosť je väčší pozornosť venovaná dobovým pramenům podporujícím věrohodnost samotného zázraku s hostiemi ronícími krev ve 14. a 15. století. I v německém Wilsnacku přetrvává po stránce obsahu i formy modifikovaná tradice zbožných poutí až dodnes.

Zuzana Francová se ve své studii Relikviáře a klášterné práce v zbierkach Múzea mesta Bratislavy venuje religiozným predmetům 18. a 19. století pocházejícím převážně z Bratislavských klášterů a kostelů. Přispívá tak k poznání této dosud jen okrajově zpracované části muzejního fondu a nabízí pohled do světa neokázalé, tiché a pracovitě zbožnosti ženských klášterů.

Závěrečná studie Jaroslavy Schmidtové a v Ludovít Mathédesze je věnována archeologickým nálezům z antického kastelu Gerulata, jež tvořil součást římského opevnění limes romanum. Tamější nálezy bohatě ilustrují organické prolínání tradičního římského kultu obohaceného o řecká božstva s orientálními kultury.

Libor Vodička se ve zprávě nazvané Kult hereckých hvězd zabývá výstavou Když hvězdy září – Osobnosti české Thálie dvou století. konanou na přelomu let 2021-2022 v Národním muzeu. Zpráva Milady Vratislavové se věnuje ročníku 2021 projektu ARTakeaway, který se z ulice přesunul do intimnějšího prostoru, aby představil byt jako chrám a posvátné místo, kde se za zdmi našich obyváků, kuchyní a koupelen odehrává novodobý okultismus.

Vážené čtenářky a čtenáři, předkládané číslo se pokouší alespoň z malé části zachytit, jak se kult ve svých archaických i současných podobách projevuje nebo je reflektován v materiální kultuře, literatuře, hudbě, výtvarném umění, filmu a televizi, tisku i nových médiích a povšimnout si, jakým způsobem zprostředkovávají současné paměťové instituce dějiny kultu veřejnosti. Doufám, že se Vás předložené texty zaujmou a budou pro Vás inspirací.

CULT: FORMS, TRANSFORMATIONS AND CONTEMPORARY REFLECTION

Cult, as veneration and worship in the religious understanding, can refer to objects, inanimate natural objects, animals and plants, real and mythical personalities, and supernatural beings. It is associated with prayers, ceremonies and sacrifices. Rituals and cult practices, despite being perceived as a guarantee of continuity and preservation of tradition, often evolve, disappear or acquire a new dimension due to different interpretations in various periods. In a broader sense, the object of a cult can be anyone or anything that is put on a pedestal and deemed worthy of reverence.

The aim of this thematic issue is to address the many forms of the cult. The first two papers deal with the concept of the modern cult of famous political figures, namely two Czechoslovak presidents, Tomáš Garrigue Masaryk (TGM) and Klement Gottwald. In her text *Tomáš Garrigue Masaryk as a Visual Symbol of the First Republic*, Miroslava Burianová examines the phenomenon of TGM as a personification of Czech democracy and statehood. Masaryk was inseparable from his distinctive white military-style riding outfit, which distinguished him from the average man's fashion of the period and in which he is also captured in many photographs and film footage. The paper discusses the role of this typical riding outfit in establishing the image of a decent, athletic and elegant representative of the state, which is still imprinted in the Czech collective memory.

Jolana Tothová contributed with the paper *Going Beyond the Exhibition of Gifts to Klement Gottwald. The Use of Gifts to Build the Cult of the Recipient*. It deals with gifts as a manifestation of official and personal respect and support for the President of the Republic, how they were presented in individual exhibitions and later incorporated into the exhibition dedicated to Klement Gottwald. The form and setting of the exhibitions demonstrates how the transformation of the perception of the cult of personality in the socialist state was reflected in the gifts.

The 20th century history is also touched upon in Martina Bocánová's article. It focuses on the miraculous image of the Virgin Mary of Trnava and illustrates how the veneration of this object, brought to Trnava in the last quarter of the 16th century, evolved over time. Its miraculous activity in the second half of the 17th century and the first decade of the 18th century triggered pilgrimages, which continued until the second half of the 20th century. In the 1950s and 1960s, the pilgrims were repressed, and in the 1980s participation in the novena was perceived as an expression of political revolt. Even today, the pilgrimage remains problematic as it has become a rather commercial event, the content of which seems archaic and empty.

In Alexandra Ballová's study *Representations and Transformations of the Cult of the Holy Blood in Wilsnack from the Middle Ages to the Present* more attention is paid to the historical sources supporting the truthfulness of the miracle involving hosts shedding blood in the 14th and 15th centuries. In the German town of Wilsnack a tradition of pilgrimages persists, modified in content and form, to this day.

In her study *Reliquaries and Monastic Works in the Collections of the Bratislava City Museum* Zuzana Francová focuses on religious objects from the 18th and 19th centuries, mostly from Bratislava monasteries and churches. The paper contributes to the understanding of this previously only marginally explored part of the museum's collection and offers a glimpse into the world of the unpretentious, quiet and diligent piety of women's monasteries.

The final paper, written by Jaroslava Schmidtová and Ľudovít Mathédesz, focuses on archaeological findings from the ancient castle of Gerulata, which formed part of the Roman Limes fortifications. The findings from this site richly illustrate the organic intermingling of the traditional Roman cult, Greek deities and oriental cults.

In his report entitled *The Cult of Acting Stars*, Libor Vodička examines the exhibition *When Stars Shine: the Personalities of the Czech Thalia across Two Centuries*, which took place in 2021–2022 at the National Museum. Milada Vratislavov's report focuses on the 2021 season of the ARTakeaway project, which moved from the street to a more intimate space in order to present the apartment as a temple and sacred place where modern occultism takes place between the walls of our living rooms, kitchens and bathrooms.

This issue attempts to capture, at least to a limited extent, how the cult in its archaic and contemporary forms is manifested or reflected in material culture, literature, music, visual arts, film and television, print and new media, and to examine how contemporary memory institutions convey the history of the cult to the public. Readers, we hope you find the texts presented here interesting and inspiring.